

DOSSIER

JAAROVERZICHT MIGRATIE

BAREEL

Bareel

een uitgave van de v.z.w.

BAREEL

Hoofdredakteur :

Mil Vervliet

Redaktie :

Miek Aerts, Veerle Hobin,
Mark Maes, Luk Michiels,
Lode Van Loock, Tin Wouters.

Medewerkers :

Sarie Abdeslam, Jan De Stae-
len, Frank Moulaert, Eddy
Niesten, Eliane Peytier,
Johan Proot, Hugo Swinnen,
Piet Van Avermaet, Jan
Vranken, Johan Wauters.

Foto's :

Johan Proot, Jan De Stae-
len, Pascal, Taptoe.

Tekeningen :

Guido Holemans.

Druk :

De Vrikkers, Antwerpen.

Redaktie en administratie :

Pol Kongs

Poststraat 156

1030 Brussel

tel. 02/217.11.38

Dossier

De cijfers bewijzen het !
Er zijn wel degelijk vreem-
delingen in België. Méér
nog, ze werken er of niet,
ze wonen er, de jongeren
lopen er school én ze zijn
een dankbaar objekt voor
diegenen, die vinden dat
ze hier teveel zijn. Wij
dachten dat recent cijfer-
materiaal de problema-
tiek in een juist kader
kan plaatsen.

Blz. 3 tot 20.

Beleids mensen kwamen in
1985 te voorschijn met
een povere terugkeerpre-
mie, een verbod om in
sommige Brusselse gemeen-
ten te komen wonen, ex-
tra schoolgeld voor bui-
tenlandse studenten en
tenslotte met de schaar
om de budgetten naar
eigen smaak te verknip-
pen.

Het beleid van het afge-
lopen jaar, blz. 20 tot
27.

Werkten mee aan dit dos-
sier : Annemie De Groote,
Albert Martens, José
Janssen, Miek Aerts,
Veerle Hobin, Lode Van
Loock.

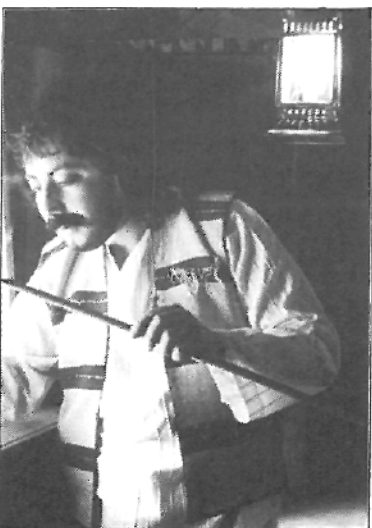
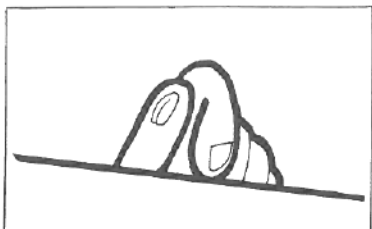
Verder

Dokumentatie blz. 28-29.

Het samenscholingsverbod
in Schaarbeek blz. 30.

Turks poppenspel geïnte-
greerd bij teater Taptoe
blz. 31.

Korte berichten blz. 32.

DOSSIER

JAAROVERZICHT MIGRATIE

Cijfers en Beleid

Editoriaal

Sinds 1984 publiceert Bareel elk jaar een dossier over de voornaamste gebeurtenissen op het gebied van migratie en migratiebeleid in het afgelopen jaar. Spektakulaire evoluties vallen uit zo'n jaaroverzicht niet af te lezen. Daarvoor blijven we te dicht bij de aktuele gebeurtenissen.

Uit 'De migratie in '85' valt wel af te leiden dat er op korte termijn geen diepgaande verschuivingen moeten verwacht worden. Uit de cijfers valt immers het volgende af te leiden :

- * het aantal vreemdelingen blijft stijgen, door de natuurlijke aangroei en ondanks het toenemend aantal naturalisaties en het negatief migratiesaldo
- * in 1985 werden nog 7.567 eerste arbeidskaarten afgeleverd, waarvan 1.982 bij immi-gratie en 5.635 zonder immigratie ; de nieuwe immigranten komen wel in meerderheid uit andere geïndustrialiseerde landen van de OESO-zone
- * het aantal buitenlandse werklozen is gedaald, maar het aandeel in het totaal aantal werklozen is gestegen ; positief is alvast dat het aantal werklozen in de vervangen-de vervangende tewerkstellingsprogramma's stijgt
- * in 1985 werden 152 aanvragen voor een herintegratiepremie voor werkloze vreemdelingen ingediend. Voor 45 werd een gunstige beslissing genomen.

De cijfers bevestigen dat gastarbeid een blijvend verschijnsel is waarmee België moet leren leven. Dat er tegelijk zo goed als geen kwalitatieve vooruitgang in het beleid te vermelden valt, geeft te denken over de mogelijkheden voor het voeren van een echt integratiebeleid.

M.V.

Een geboortenoverschot

Dit dossier gaat over zo'n 10 % van de bevolking in België. Volgens de meest recente cijfers telde het land eind '84 897.630 inwoners van vreemde nationaliteit. Daarvan woont 45 % in het Waals gewest, 28 % in Brussel, 27 % in Vlaanderen. Toch is in Wallonië het aantal vreemdelingen gedaald sinds de volkstelling van '81 en bedraagt het aandeel van de buitenlanders in de totale bevolking er nog 12,5 %. De vreemdelingen maken nog geen 5 % uit van de bevolking in Vlaanderen en méér dan 25 % van de totale Brusselse bevolking. In vergelijking met '81 hebben beide gewesten een aangroei gekend van de vreemdelingenbevolking.

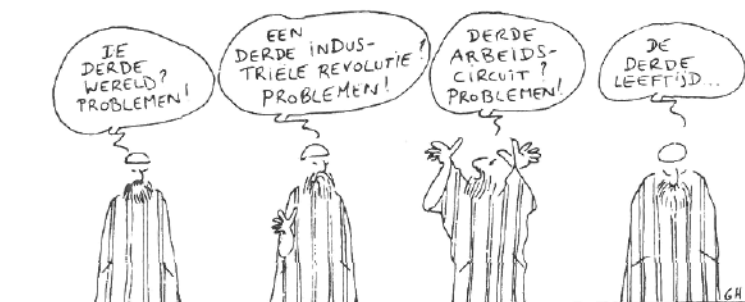
Als we de componenten van aangroei van de vreemde bevolking bekijken, zien we dat het migratie-saldo sinds 1982 negatief geworden is. Er vertrekken meer buitenlanders dan er bijkomen. De totale vreemdelingenbevolking

Aanwezigheid van vreemdelingen in België (1)

	1981		aandeel van de vreemdelingen in de totale bevolking	1984		aandeel van de vreemdelingen in de tot. bevolking
	Aantal	%		Aantal	%	
Vlaanderen	232.544	26,5	4,1	243.405	27,1	4,3
Wallonië	408.158	46,5	12,7	401.967	44,8	12,5
Brussel	237.875	27,0	23,9	252.258	28,1	25,7
Rijk	878.577	100,0	8,9	897.630	100,0	9,1

Komponenten van de aangroei van de bevolking van vreemde nationaliteit (sinds 1 maart 1981) (2)

	natuurlijke aangroei	migratiesaldo	naturalisatie	totale aangroei
1981	+ 12.802	+ 1.679	- 7.338	+ 7.143
1982	+ 14.356	- 807	- 8.034	+ 5.515
1983	+ 13.087	- 4.140	- 9.318	- 371

blijft evenwel aangroeien in 1982 maar dit uitsluitend door het natuurlijk accres (overschot van de geboorten op de sterften).

In 1983 blijft de natuurlijke aangroei nog aanzienlijk maar de totale groei van de vreemde bevolking wordt licht negatief, in hoofdzaak door verandering van nationaliteit, maar ook door een negatief migratiesaldo.

Zoals in de meeste andere Europese landen bedraagt het jaarlijks aantal naturalisaties in België bijna één percent van de in het land verblijvende buitenlanders. Als gevolg van de jongste wetwijzigingen inzake naturalisatie - in voege sinds 1/1/85 - bestaat er momenteel grote onzekerheid over het aantal naturalisaties dat in de toekomst kan verwacht worden.

DE TEWERKSTELLING VAN VREEMDELINGEN

Deskundigen zijn de mening toegedaan dat de N.I.S.-resultaten, gebaseerd op een volledige telling van de gezinnen in België, de meest betrouwbare informatie bieden i.v.m. de werkgelegenheid van buitenlanders in ons land.

Helaas dateren de laatst gepubliceerde gegevens daarover van 1970. De telling van 1981 is nog steeds onvoldoende verwerkt. Wel geeft de sociaal-ekonomische enquête van april '77 - waarbij in totaal circa 7,5 % van het totaal aantal gezinnen in België betrokken waren - een schatting van de actieve vreemdelingenbevolking, maar deze schatting kent een aantal statistische tekorten. Daarnaast publiceert het N.I.S. jaarlijks de resultaten van de arbeidskrachten-enquête, die slechts een deel van de gezinnen, betrokken bij de sociaal-ekonomische enquête, bevat. Boven-

dien is ook hier op geen enkele manier gezorgd voor een evenredige vertegenwoordiging van de vreemde gezinnen.

Hoe verleidelijk het ook is om eindelijk met nieuw cijfermateriaal aangaande de tewerkstelling van vreemdelingen uit te pakken, het ontbreken van enige stratifikatie naar nationaliteit, gekoppeld aan de zeer beperkte omvang van de steekproeven, biedt immers te weinig garanties om betrouwbare uitspraken te doen over de huidige positie van de vreemdelingen op de arbeidsmarkt. Het lijkt ons evenmin verantwoord dit recent cijfermateriaal zonder meer achterwege te laten, zodat we hieronder de resultaten van de enquête publiceren.

(ADG)

Personen met een betrekking. Beroepsstatuut naar nationaliteit en geslacht in 1984 (het Rijk)(3)

	E.G.			niet-E.G.		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
Arbeider	62.037	17.211	79.248	36.974	6.671	43.645
Bediende	35.895	15.005	50.900	15.686	2.424	18.110
Totaal gesalarieerden	97.932	32.216	130.148	52.660	9.095	61.755
WG zelfstand.	19.469	4.560	24.029	5.549	1.600	7.149
Helper	1.103	2.728	3.831		1.416	1.416
rest		218	218			
Totaal	118.510	39.722	158.232	58.208	12.110	70.318
totaal vreemdelingen				Belgen		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
Arbeider	99.011	23.882	122.893	796.754	280.976	1.077.730
Bediende	51.581	17.429	69.010	877.117	627.695	1.504.812
Totaal gesalarieerden	150.592	41.311	191.903	1.673.871	908.671	2.582.552
WG zelfstand.	25.018	6.160	31.178	384.609	130.881	515.490
Helper	1.103	4.144	5.247	21.472	118.522	139.994
rest		218	218	609	392	1.001
Totaal	176.718	51.832	228.550	2.080.561	1.158.455	3.239.012

DE TOEKENNING VAN ARBEIDSKAARTEN IN 1985

De verschillende categorieën arbeidskaarten.

In 1985 heeft de administratie van de werkgelegenheid voor de drie gewesten samen 7.567 eerste arbeidskaarten toegekend. Drie vierden van die kaarten (5.635) werden uitgereikt aan buitenlanders die reeds in België verbleven en de rest (1.932 of 25,5 %) aan vreemdelingen die voor het eerst naar België overkwamen.

In de categorie arbeidskaarten 'A' zonder immigratie werden het grootst aantal kaarten uitgedeeld en dit op aanvraag van de migranten zelf. Inderdaad gaat het hier om 'Persoonlijke aanvragen' van buitenlanders die op basis van hun verblijf in België recht hebben op een arbeidskaart. Die aanvragen 'A zonder immigratie' werden ingediend door Marokkanen (35,6 %), Turken (21,35 %), Spanjaarden (13,1 %), politieke vluchtelingen (7,6 %) en Grieken (5 %).

Duidelijk gaat het hier om de 'tweede generatie' in België geboren of al zeer lang in het land verblijvende buitenlanders. Eens te meer kan de vraag gesteld worden of het zinvol is die 'kwasi-Belgen' aan de arbeidskaartenreglementering te onderwerpen. Wat er ook van weze, in de komende jaren zullen de Grieken, de Spanjaarden en de Portugezen uit die statistieken verdwijnen, zoals nu reeds alle E.G.-onderdanen. Het aantal A-vergunningen zonder immigratie gaat dus in die verhouding dalen.

In 1985 werden ook 1.932 eerste arbeidskaarten bij immigratie toegekend. Hiervan zijn er 834 A-vergunningen, die op twee na, alle op grond van persoonlijke aanvragen verleend werden (gezinshereniging en dies meer). Deze kaarten werden voornamelijk door Marokkanen aangevraagd (30 %), door onderdanen van Europese landen (31 % waaronder de helft Turken), en voor de rest door Algerijnen (3,4

Foto Jds

%), Tunesiërs (5,2 %), mensen uit andere Afrikaanse landen (8,7 %), Noord-Amerikanen (3,5 %), Aziaten (6 %), politieke vluchtelingen (5 %).

Als we alle persoonlijke aanvragen optellen (A- en B-vergunningen zonder en bij immigratie) dan werden er in 1985 6.151 eerste arbeidskaarten op die grond toegekend, d.i. 81 % van het totaal aantal.

Aantal toegekende eerste arbeidskaarten in België in 1985. (4)

	bij immigratie			zonder immigratie			algemeen totaal
	"A"	"B"	Totaal	"A"	"B"	Totaal	
Abs.	834	1.098	1.932	5.302	333	5.635	7.567
in %	11	14,5	25,5	70,1	4,4	74,5	100

De overige 19 % (of 1.431) zijn 'B' kaarten, voor drie vierden B-kaarten bij immigratie (1.098). Hier gaat het wel om een nieuwe werknemersimmigratie uitgaande van in België verblijvende werkgevers. Deze laatsten hebben dus van de administratie van de werkgelegenheid een officiële toelating bekomen om een in het buitenland verblijvende werknemer te mogen aanwerven. Hier rijst opnieuw de vraag hoe tien jaar na de aankondiging van de immigratiestop en met meer dan 500.000 werklozen, een duizendtal arbeidsplaatsen 'openbleven' zodanig dat op buitenlanders een beroep moest worden gedaan.

Uit de regionale en sektoriële uitsplitsingen kunnen enkele interessante vaststellingen gedaan worden :

1. De eerste B-kaarten bij immigratie werden voor 65 % in Vlaanderen en voor 30 % in Brussel toegekend.
2. De openstaande betrekkingen die door nieuwe immigranten bezet werden, kwamen voor in de volgende sectoren: metaal (28 %), diensten van algemeen belang (20 %), personenverzorging (13,7 %), handel en banken (10,5 %), chemie (9,4 %), horeca (5,1 %) en transport (4,8 %).

Per gewest is de distributie van die arbeidskaarten toch enigszins verschillend. In Vlaanderen gaat het voornamelijk om de metaal- en scheikunde-industrie, de diensten van algemeen belang en de handel en banken. In Brussel is het de personenverzorging, handel en banken, diensten van algemeen belang en de horecasektor. In Wallonië in hoofdzaak de diensten van algemeen belang.

3. De herkomst van deze nieuwe (economische) immigratie is nogal verschillend : USA 17,6 %, Japan 8 %, Scandinavische landen 7 %, Turkije 6,1 %, Joegoslavië 5 %, politieke vluchtelingen 3,6 %, Polen 3,6 % en Zwitserland 3,4 %.

arbeidskaart	A	B	B-sektor
geldigheidsduur	onbeperkt	12, max. 24 maanden	12, max. 24 maand.
geldig voor tewerkstelling door	alle werkgevers	één werkgever	alle werkgevers van één bedrijfstak
aanvraag arbeidsvergunning (door werkgever)	niet vereist	vereist	vereist

E.G.-onderdanen moeten niet over een arbeidskaart beschikken. Voor Grieken, Spanjaarden en Portugezen geldt een overgangsregeling.

Uit de combinatie van de twee laatste kenmerken, sektor en land van herkomst, kunnen we met betrekkelijk grote zekerheid stellen dat de door de nieuwe immigratie bezette arbeidsplaatsen zich aan twee uitersten van de loon- en kwalificatieschaal bevinden : hoog gekwalificeerde en de best betaalde lonen in de sektor handel en banken, metaal (?), chemie (?) en diensten van algemeen belang en slecht betaalde, niet-gekwalificeerde banen in de personenverzorging (dienstboden), horeca, transport, ... De eerste jobs worden bezet door Amerikanen, Japanners, Skandinaven, Zwitsers, enz., de laatste door Turken, Joegoslaven, Spanjaarden, Portugezen, ... Een bevestiging van deze hypothese zou toekomstige opzoeken vereisen. Een opdeling naar sectoren én nationaliteit is echter niet beschikbaar.

De cijfers van 1985 ten opzichte van de vorige jaren.

Bij een vergelijking van de gegevens van 1985 met die van voorgaande jaren, kan het volgende opgemerkt worden :

- * het totaal aantal eerste arbeidskaarten in 1985 is opnieuw gedaald en is, met uitzondering van de jaren '59 en '69 nooit zo laag geweest. Ten opzichte van 1984 is dit een daling met 11,52 %. Die daling is vooral te wijten aan het teruglopen van

Aantal eerste arbeidskaarten, toegekend in 1985. Per land van herkomst. (5)

Land van herkomst	Bij Immigratie			Zonder Immigratie			Algemeen Totaal
	A	B	Totaal	A	B	Totaal	
Oostenrijk	2	15	17	8	1	9	26
Zwitserland	1	38	39	30	-	30	69
Zweden	6	44	50	11	2	13	63
Noorwegen	2	24	26	3	-	3	29
Griekenland	20	8	28	238	2	240	268
Turkije	124	67	191	1.132	10	1.142	1.333
Landen Raad van Europa	155	196	351	1.422	15	1.437	1.788
Spanje	25	20	45	699	5	704	749
Finland	1	6	7	-	-	-	7
Portugal	19	22	41	154	5	159	200
Landen OESO	200	244	444	2.275	25	2.300	2.744
Polen	12	39	51	47	14	61	112
Hongarije	3	3	6	4	-	4	10
Joegoslavië	28	55	83	80	1	81	164
Andere Europese Landen	18	27	45	11	2	13	58
TOTAAL Landen Europa	261	368	629	2.417	42	2.459	3.088
Algerije	29	9	38	157	4	161	199
Marokko	250	17	267	1.886	55	1.941	2.208
Tunesië	44	7	51	57	12	69	120
Andere Afrikaanse Landen	73	64	137	125	62	187	324
Canada	4	13	17	11	2	13	30
USA	25	193	218	28	8	36	254
Andere Landen Amerika	39	39	78	58	13	71	149
Israël	10	20	30	12	2	14	44
Japan	2	93	95	5	5	10	105
Andere Landen Azië	50	227	277	128	32	160	437
Oceanië	5	7	12	2	1	3	15
Politieke Vluchtelingen	42	40	82	404	95	499	581
Vaderlandslozen	-	1	1	12	-	12	13
ALGEMEEN TOTAAL	834	1.098	1.932	5.302	333	5.635	7.567

het aantal eerste arbeidskaarten zonder immigratie (in totaal - 17 % ; eerste 'A' - 14 % ; eerste 'B' - 46 %).

* Daarentegen is het aantal eerste arbeidskaarten bij immigratie ten opzichte van 1984 met 11 % gestegen.

* Per gewest zijn er ook enkele nieuwe feiten. In Vlaanderen werd voor het eerst een zo hoog aantal eerste B-kaarten bij immigratie toegekend. Zowel in absolute cijfers als procentueel overstijgt Vlaanderen voor het eerst de overige gewesten.

Deze laatsten hebben anderzijds sinds '77 nooit zo'n lage cijfers bekomen. Het lijkt alsof de nieuwe immigratie zich nu voornamelijk en in hoofdzaak naar Vlaanderen richt. We zullen de cijfers van de komende jaren moeten afwachten om te weten of deze voor de eerste keer vastgestelde kentering een definitieve of 'historische' verandering is.

Eerste arbeidskaarten B bij immigratie, per gewest en per sektor (1985) (6)

Industriële sektor	bij immigratie 'B'			
	Vlaanderen	Brussel	Wallonië	België
Landbouw	1	-	-	1
Mijnen	-	-	-	-
Steenroeven	1	-	-	1
Voeding	6	1	-	7
Chemie	103	16	4	123
Hout	-	-	-	-
Papier/boek	1	-	-	1
Leer/huid	5	1	-	6
Textiel	4	4	-	8
Kleding	2	2	1	5
Nt-met.h.min.	-	1	1	2
Metaal	287	8	13	308
Versch. ind.	21	2	1	24
Bouw	1	1	2	4
Water/gas/elek.	-	-	-	-
Handel/bank	53	58	4	115
Hotel/rest.	21	32	3	56
Transport	37	16	-	53
Diensten van alg. belang	144	56	26	226
Pers. aanvragen	-	7	-	7
Totaal	715	324	58	1.097

Aantal eerste arbeidskaarten bij en zonder immigratie, per gewest (1977-1985) (8)

	Bij Immigratie						Zonder Immigratie					
	A			B			A			B		
	Vl.	Br.	Wal.	Vl.	Br.	Wal.	Vl.	Br.	Wal.	Vl.	Br.	Wal.
1977	1.151	1.398	598	485	911	173	1.546	2.805	1.827	42	244	55
%	36.6	44.4	19.0	30.9	58.1	11.0	25.0	45.4	29.6	12.3	71.6	16.1
1978	782	924	483	564	941	167	1.669	2.489	1.831	70	256	84
%	35.7	42.2	22.1	33.7	56.3	10.0	27.9	41.6	30.5	17.1	62.4	20.5
1979	608	675	410	523	923	213	1.979	2.804	2.074	94	302	134
%	35.9	39.9	24.2	31.5	55.6	12.9	28.9	40.9	30.2	17.7	57.0	25.3
1980	674	802	477	629	859	339	1.900	2.694	2.131	175	442	327
%	34.5	43.9	26.1	34.4	47.0	18.6	28.2	40.1	31.7	18.5	46.8	34.7
1981	604	849	352	580	879	197	1.835	2.790	1.617	74	366	211
%	33.5	47.0	19.5	35.0	53.1	11.9	29.4	44.7	25.9	11.4	56.2	32.4
1982	311	351	229	477	736	176	1.975	2.831	1.603	59	279	199
%	34.9	39.4	25.7	34.3	53.0	12.7	30.8	44.2	25.0	11.0	52.0	37.0
1983	250	173	138	485	589	199	2.480	3.283	1.964	75	258	143
%	44.6	30.8	24.6	38.1	46.3	15.6	32.1	42.5	25.4	15.8	54.2	30.0
1984	244	121	132	566	577	101	1.617	3.044	1.533	46	487	85
%	49.1	24.3	26.6	45.5	46.4	8.1	26.1	49.1	24.8	7.4	78.8	13.8
1985	306	390	138	715	325	58	1.561	2.405	1.336	53	172	108
%	36.7	46.8	16.5	65.1	29.6	5.3	29.4	45.4	25.2	15.9	51.7	32.4

tewerkstelling

Eerste arbeidskaarten B bij immigratie, per gewest en per land van herkomst (1985) (7)

Land van herkomst	bij immigratie 'B'			
	Vlaanderen	Brussel	Wallonië	België
Oostenrijk	13	2	-	15
Zwitserland	25	12	1	38
Zweden	30	12	2	44
Noorwegen	22	2	-	24
Griekenland	5	3	-	8
Turkije	61	5	1	67
Landen Raad van Europa	156	36	4	196
Spanje	13	7	-	20
Finland	5	1	-	6
Portugal	8	14	-	22
Landen OESO	182	58	4	244
Polen	29	4	6	39
Hongarije	2	1	-	3
Joegoslavië	42	9	4	55
andere Eur. landen	19	7	1	27
Totaal Eur. landen	274	79	15	368
Algerije	8	1	-	9
Marokko	2	15	-	17
Tunesië	3	3	1	7
andere Afr. landen	19	39	6	64
Canada	7	6	-	13
V.S.	104	68	21	193
andere Am. landen	31	7	1	39
Israël	13	7	-	20
Japan	73	15	5	93
andere Az. landen	171	52	4	227
Oceanië	3	4	-	7
Pol. vluchtelingen	6	29	5	40
Vaderlandslozen	1	-	-	1
Totaal	715	325	58	1.098

Besluit

Globaal gezien is het toekennen van nieuwe arbeidskaarten in 1985 op dezelfde wijze verlopen als in de voorgaande tien jaar.

Het beeld vertoont eenzelfde overwicht van de arbeidsvergunningen zonder immigratie, en binnen deze categorie, een overwicht van de arbeidskaarten A.

Nochtans zijn de totale aantallen ten opzichte van 1984 met 11,52 % gedaald, wat vooral te wijten is aan de daling van de eerste arbeidskaarten A. Dit heeft voornamelijk te maken met de demografische evolutie van in België verblijvende buitenlanders (1).

De nieuwe werknemersimmigratie (arbeidskaarten B bij immigratie) is eveneens gedaald. De verdeling tussen de gewesten toont een duidelijke

overwicht van Vlaanderen. De verdeling van de arbeidskaarten per land van herkomst en per sektor laat vermoeden dat het om heel verschillende werkgelegenheid gaat : hooggekwalificeerde banen voor Europeanen, Noord-Amerikanen en Japanners en laaggekwalificeerde voor Zuid-Europeanen en Noord-Afrikanen.

(AM/JJ)

- (1) Voor een poging tot verklaring zie o.m. A. Martens, 'Tien jaar "immigratiestop" en de verdere ontwikkeling van de werkgelegenheid voor vreemdelingen in België. Het overheidsbeleid tussen droom en verdoezeling.' (verschijnt in het juni-nummer van Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, jg. 2, 1986, nr. 2).

Bronnen

- (1) N.I.S. en Dumon, W. in Buitenlandse Minderheden in Vlaanderen, België, blz. 48-49.
(2) N.I.S. en Dumon, W., op cit., blz. 54.
(3) N.I.S. Arbeidskrachtenenquête 1984, tabel 2.B.5.
(4) Ministerie van het Vlaamse Gewest, Ministerie van het Brusselse Gewest, Ministère de la Région Wallonne.
(5) id.
(6) id.
(7) id.
(8) id.
(9) R.V.A. Studie van de vreemdelingenwerkloosheid 1972 - 1985.
(10) R.V.A. Studie van de vreemdelingenwerkloosheid - tabel 2 - en Jaaroverzicht R.V.A. 1984.
(11) R.V.A. Maandelijks bulletin, juni 1985
(12) R.V.A. Vreemdelingenwerkloosheid, tabel 8.
(13) R.V.A. en Moulaert, F. in Bareel nr. 21/22.
(14) Vragen en Antwoorden - Senaat, 11/3/86, vraag nr. 47, blz. 528.
(15) R.K.W.
(16) N.I.S. woningtelling 1981, tabel 45.01.

- (17) N.I.S., id.
(18) N.I.S., id., tabel 45.05.
(19) Volkstelling 1981, statistische jaarboeken en eigen berekeningen.

Foto JP

De (onderschatte) Werkloosheid

De werkloosheidscijfers hier hebben betrekking op mensen, die volledig werkloos zijn én recht hebben op een uitkering. Hoewel de RVA-statistieken niet de werkelijke werkloosheid weergeven en verschillende categorieën werklozen niet meerekenen, zijn het de enige gegevens die exakt zijn en dus opsplitsing naar nationaliteit, gewest, geslacht mogelijk maken. Bijgevolg worden deze cijfers hier aangevend.

Op 30 juni 1985 is 14,2 % van de werklozen van vreemde nationaliteit. Nagenoeg één vijfde van de mannelijke en één tiende van de

vrouwelijke werklozen is een buitenlander.

In vergelijking met de situatie van 1984 is het aantal vreemde werklozen gedaald, zij het in mindere mate dan de werkloosheid bij de Belgen, zodat hun aandeel in de totale werkloosheid gestegen is van 12 % in '84 naar 14 % in '85.

Tussen '83 en '84 is het aantal vreemde werklozen nagenoeg niet meer toegenomen, dit in tegenstelling tot de werkloosheid bij de Belgen die in dat jaar nog met 70.000 eenheden is vermeerderd.

Volledig uitkeringsgerechtigde werkloze Belgen en vreemdelingen (telkens op 30 juni) (9)

	Belgen		Vreemdelingen		Totaal		Aandeel van de vreemdelingen (2)
		Index (1)		Index (1)		Index (1)	
1983	432.909	111 %	67.204	109 %	491.113	111 %	13,7
1984	494.270	117 %	67.329	100 %	561.599	114 %	12,0
1985	391.003	79 %	64.527	96 %	455.530	81 %	14,2

(1) de index geeft de evolutie aan t.o.v. het voorbije jaar (= 100)

(2) geeft het aandeel van de vreemde werklozen in de totale werkloosheid

Naar nationaliteit, sexe, gewest, leeftijd

Bij opsplitsing naar geslacht valt het op dat het aandeel van de vrouwen in de vreemdelingenwerkloosheid steeds kleiner is geweest dan het aandeel van de mannen, terwijl de vrouwenwerkloosheid bij de Belgen sinds '74 belangrijker is dan de mannenwerkloosheid. Waar de vrouwen slechts 41 % van de vreemde werklozen uitmaken, loopt dit percentage bij de Belgische werklozen op tot 57 %.

Het aandeel van de vrouwen in de werkloosheid varieert echter per nationaliteitsgroep. Zo zien we bij de Italiaanse werklozen eveneens sinds '74 een overwicht van de vrouwen op de mannen, maar vanaf '81 wordt dit verschil

steeds geringer, vooral door het stijgend aantal mannelijke werklozen. Anno 1985 vertegenwoordigen beide geslachten elk 50 % van de groep Italiaanse werklozen.

Bij de werklozen van Turkse nationaliteit schommelt het aandeel van de vrouwen in de vreemdelingenwerkloosheid doorgaans rond de 35 %, terwijl slechts 20 tot 25 % van de Marokkaanse werklozen van het vrouwelijk geslacht is.

Het blijvend overwicht van de mannen in de vreemdelingenwerkloosheid wordt dus wellicht verklaard door de geringere vrouwenwerkloosheid bij Turken en Marokkanen, gekoppeld aan hun stijgend aandeel in de vreemdelingenwerkloosheid (van 6,4 % in '74

naar 25,4 % in '85) en gekombineerd met het gestadig teruglopend aandeel van de Italianen in de werkloosheid.

Wat betreft het aandeel van de onderscheiden nationaliteiten in de mannelijke vreemdelingenwerkloosheid merken we dat de Italianen nog altijd nagenoeg één derde ervan uitmaken en dat de helft uit een EG-land afkomstig

is. Het aandeel van de Marokkaanse en Turkse werklozen is intussen opgelopen tot 20, respectievelijk 12 %.

Bij de werkloze vrouwen heeft nog steeds bijna de helft de Italiaanse nationaliteit en komt 67 % uit een EG-land. Turkse en Marokkaanse vrouwen maken samen 16 % van de vrouwenwerkloosheid bij de vreemdelingen uit.

Verdeling volgens nationaliteit en geslacht, van de werklozen (op 30 juni) (10)

	1985			verschil met 1984 (index '84 = 100)					
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	index	vrouwen	index	totaal	index
Nederland	1.152	794	1.946	- 282	80	- 63	93	- 346	85
Luxemburg	156	76	232	+ 2	101	- 11	87	- 9	96
Frankrijk	3.363	2.498	5.861	- 168	95	+ 25	101	- 143	98
W-Duitsland	486	367	853	- 71	87	- 21	95	- 92	90
Italië	12.435	12.853	25.288	- 1073	92	- 542	96	- 1615	94
Gr-Brittanië	237	176	413	- 43	85	- 16	92	- 59	88
Denemarken	9	8	17	+ 2	129	0	100	+ 2	113
Ierland	11	9	20	- 1	92	+ 2	129	+ 1	105
Griekenland	1.001	1.048	2.049	- 103	91	- 40	96	- 143	93
Totaal EG	18.850	17.829	36.679	- 1738	92	- 666	96	- 2404	94
Spanje	2.035	1.828	3.863	- 504	80	- 113	94	- 617	86
Polen	179	91	270	- 32	85	- 15	86	- 47	85
Turkije	4.459	2.388	6.847	+ 56	101	+ 72	104	+ 148	102
Joegoslavië	310	199	509	- 31	91	- 3	99	- 34	94
Marokko	7.604	1.968	9.572	+ 9	100	+ 23	101	+ 32	100
Overige	4.577	2.210	6.787	- 18	100	+ 138	107	+ 120	102
Vreemde werklozen	38.014	26.513	64.527	- 2258	94	- 544	98	- 2802	96
Belgische werklozen	158.220	232.783	391.003	- 28291	85	- 7647	97	- 35938	92
Algemeen	196.234	259.296	455.530	- 30549	87	- 8191	97	- 38740	92

Deze tabel geeft een overzicht van de numerieke aanwezigheid van de verschillende nationaliteitsgroepen in de werkloosheidsstatistieken. Bij vergelijking met de situatie van 1984 merken we voor de meeste nationaliteiten een daling van het aantal werklozen, terwijl de werklozen van Turkse en Marokkaanse nationaliteit nog een minimale aangroei kennen.

De gewesten worden op een verschillende manier gekonfronteerd met de vreemdelingenwerkloosheid. Waar het aandeel van de vreemdelingen in de totale werkloosheid maar 5,5 %

bedraagt in Vlaanderen, loopt dit in Brussel op tot 36,7 %. Bekijkt men bovendien de nationaliteitsverdeling per gewest, dan ziet men dat de EG-werklozen de grootste groep vormen in Vlaanderen en in Wallonië (respectievelijk 45 en 78 %), terwijl de Marokkanen de grootste groep vreemde werklozen vormen in Brussel (33 %), gevolgd door de EG-werklozen (31 %).

In Brussel is bijna één werkloze man op twee een vreemdeling en is één werkloze man op zes een Marokkaan.

Verdeling volgens geslacht van de vreemde werklozen over de gewesten (op 30/6/85) (11)

	mannen		vrouwen		totaal	
	%	%(1)	%	%(1)	%	%(1)
Vlaams gewest	7.993	21	8,8	4.950	19	3,4
Waals gewest	17.385	46	22,5	14.621	55	16,5
Brussels gewest	12.636	33	44,7	6.942	26	27,7
Rijk	38.014	100	19,4	26.513	100	10,2

(1) aandeel, volgens geslacht, van de vreemde werklozen in de totale werkloosheid per gewest.

Het aandeel van de jeugdwerkloosheid (- 25 jarigen) in de totale vreemdelingenwerkloosheid is in de loop der jaren afgenomen. Waar in '76 nog 30 % van de vreemde werklozen jonger was dan 25 jaar, is dit percentage in '85 teruggelopen tot 26. Uit cijfers van '84 blijkt bovendien dat het aandeel van de buitenlandse jongeren in de jeugdwerkloosheid (Belgen en vreemdelingen) kleiner is dan het aandeel van de vreemdelingen in de totale werkloosheid. Waar 11,5 % van de groep min-25-jarigen een buitenlander is, bezit 13,2 % van de totale groep werklozen een vreemde nationaliteit.

De jeugdwerkloosheid maakt dertig procent van de totale werkloosheid uit. Rekening houdend met de demografische situatie van de vreemdelingenbevolking, is de geringere werkloosheid bij vreemde jongeren moeilijk te begrijpen. Het feit dat Maghrebische

schoolverlaters nog altijd geen recht hebben op een uitkering drukt de cijfers over jeugdwerkloosheid bij vreemdelingen in elk geval. Naar schatting zes à zeventuizend jongeren zouden momenteel getroffen zijn door deze uitsluiting op grond van artikel 124 van de werkloosheidsreglementering. Hoeveel jongeren er in de voorbije jaren een uitkering ontzegd werd door deze bepalingen, is niet meer te achterhalen.

Sinds 1980 hebben verschillende migranten hierover een proces aangespannen tegen de R.V.A. Arbeidsrechtbanken deden verschillende uitspraken. Eén zaak werd van het Hof van Beroep in Brussel doorverwezen naar Kassatie om dan opnieuw naar het Hof van Beroep te Gent verwezen te worden. Op deze rechtszaken komen we verder in dit nummer terug.

De werkloosheidsduur

Wat de werkloosheidsduur betreft zien we zowel bij de mannen als bij de vrouwen een afname van de kortstondige werkloosheid. De categorie '2 tot 5 jaar werkloos' bevat de grootste groep vreemdelingen. Bij de vrouwen is dit al sinds 1978 het geval, maar bij de mannen is dit een nieuw gegeven.

Tewerkstellingsprogramma's

Eind februari '86 zijn er in totaal 3.175 vreemde werklozen tewerkgesteld in vervangende tewerkstellingsprogramma's : als BTK-er, DAC-er of tewerkgestelde werkloze. Hun aandeel in het totaal aantal bedraagt 3,9 %. De manifeste ondervertegenwoordiging van de vreemde

werklozen in deze stelsels blijft dus een realiteit.

In vergelijking met de situatie van 30 juni 1982 zien we een globale daling van het aantal vreemdelingen én van hun aandeel in het BTK- en TWW-systeem. Hierbij dient evenwel opgemerkt dat DAC-projecten op dat moment nog onbestaande waren, terwijl dit stelsel momenteel meer dan de helft van de vreemde werklozen, opgenomen in één van deze drie programma's tewerkstelt.

In de totaliteit is het aantal vreemde deelnemers aan deze tewerkstellingsprojecten in de periode '82 - '86 dan ook met 149 % gestegen. Het aantal Belgische deelnemers steeg in dezelfde periode met 151 %. (ADG)

Verdeling, volgens geslacht, van de vreemde werklozen naar inactiviteitsduur (in %) (12)

	mannen		vrouwen		totaal	
	1983	1985	1983	1985	1983	1985
- 1 jaar	36,6	28,7	23,7	21,1	31,4	25,6
1 tot 2 jaar	22,0	18,0	16,6	15,7	19,8	17,1
2 tot 5 jaar	30,8	38,6	34,2	33,7	32,2	36,5
+ 5 jaar	10,6	14,7	25,5	29,5	16,6	20,8

totaal aantal						
vreemde werklozen	40.116	38.014	27.088	26.513	67.204	64.527

Belgen en vreemdelingen in de vervangende tewerkstellingsprogramma's. Situatie op 30/6/82 en op 28/2/86 (13)

	Vreemdelingen						Belgen					
	1982			1986			1982			1986		
	aandeel in			aandeel in			aandeel in			aandeel in		
	%	totale vervan-	steking	%	totale vervan-	steking	%	totale vervan-	steking	%	in tot. verv.	tewerk.
T.W.W.	1.366	64	4,2	875	28	2,6	32.594	62	95,8	32.721	42	97,4
B.T.K.	768	36	3,6	493	15	3,2	20.398	38	96,4	15.131	19	96,8
D.A.C.	-	-	-	1.807	57	5,7	-	-	-	29.905	39	94,3
Totaal	2.134	100	4,0	3.175	100	3,9	52.992	100	96,0	77.757	100	96,1

Kinderbijslag

In 1983 is 15,2 % van het totaal van de uitgaven voor de kinderbijslag - uitbetaald door het stelsel der kinderbijslagen voor werknemers - naar niet-Belgische onderdanen gegaan. Van dit aandeel is 94 % uitbetaald aan vreemde werknemers die met hun gezin in België verblijven en 6 % aan vreemde werknemers waarvan de kinderen in het buitenland verblijven.

In 1984 is 784,3 miljoen frank naar het buitenland overgedragen om daar kinderen van in België rechthebbende vreemde werknemers op te voeden. Op de totale begrotingsuitgaven aan kinderbijslag, bijna 100 miljard voor 1984, vertegenwoordigen deze overgedragen bedragen minder dan één procent.

Bekijken we de diverse landen waaraan kinderbijslagen werden uitbetaald, dan blijken de EG-landen drie vierden van de in 1984 uitbetaalde bedragen te hebben ontvangen, Marokko 17 % en Turkije 6 %.

Uitbetaling van kinderbijslag aan vreemde werknemers (situatie op 31 december) (14)

	1983	1984	1984
	in België wonende vreemde kinderen	In buitenland verblijvende vreemde kinderen	In het buitenland verblijvende vreemde kinderen
rechthebbenden	112.612	9.424	9.228
rechtgeevenden	252.527	20.569	20.222
betaalde bedragen	12.356 milj.	786,9 milj.	784,3 milj.
aandeel in het totaal v/d uitbetaalde kinderbijslagen	14,27 %	0,90 %	0,87 %

Evolutie van de uitbetaling van kinderbijslagen voor vreemde kinderen, die in het buitenland verblijven (15)

	1982				1983				1984			
	rechtheb-	kinde-	kinder-	bedrag	recht-	kinde-	kinder-	bedrag	recht-	kinde-	kinder-	bedrag
	benden	ren	last per	(milj.)	heb.	ren	last per	(milj.)	heb.	ren	last per	(milj.)
	rechtheb.		rechtheb.				rechtheb.				rechtheb.	
Italië	2.327	4.076	1,75	242,1	2.143	3.595	1,68	238,9	2.126	3.598	1,69	228,9
Nederland	2.477	4.857	1,96	225,6	2.364	4.302	1,82	206,9	2.259	4.075	1,80	205,3
Frankrijk	1.441	2.866	1,99	134,3	1.310	2.617	2,00	117,4	1.332	2.659	2,00	123,4
Tot. EG	6.524	12.270	1,88	620,5	6.093	10.981	1,80	587,6	6.033	10.864	1,80	581,8
Marokko	2.575	7.839	3,04	145,4	2.405	7.302	3,04	134,9	2.348	7.273	3,10	135,9
Turkije	493	1.478	3,00	56,8	465	1.436	3,09	55,0	395	1.250	3,16	48,3
Alg. tot.	10.167	22.698	2,23	834,9	9.424	20.569	2,18	786,9	9.228	20.222	2,19	784,3

Kinderbijslag werd uitbetaald voor kinderen in volgende landen : Italië 228,9 milj. (29,2 %) ; Nederland 205,3 milj. (26,2 %) ; Marokko 135,9 milj. (17,3 %) ; Frankrijk 123,4 milj. (15,7 %) ; Turkije 48,3 milj. (6,2 %) ; andere landen 42,6 milj. (5,4 %).

Bij de uitbetaling van kinderbijslag voor vreemde kinderen in het buitenland merken we een algemene daling, zowel van het aantal rechthebbenden als van het aantal rechtgeevenden. En waar de gemiddelde kinderlast in het buitenland per vreemde werknemer 2,23 bedroeg in '82, is dit enigszins teruggelopen tot 2,18 in '83 en tot 2,19 in '84. (ADG)

Vorig jaar werden voor het eerst cijfers over de huisvesting van vreemdelingen, gebaseerd op de volkstelling van '81, gepubliceerd door het Nationaal Instituut voor de Huisvesting. Hoewel de absolute cijfers niet altijd even betrouwbaar zijn, onder andere door het groot aantal onbekenden, kunnen ze toch een aantal tendenzen weergeven.

HUISVESTING

Woongeluk beperkt

Woningen bewoond door vreemde gezinnen (naar bewoningstitel en gewest) (16)

	in eigendom			huur			onbekend (%)	totaal		
	aantal	%	aandeel ervan in het totaal woningbestand	aantal	%	aandeel ervan in het totaal woningbestand		aantal	%	aandeel ervan in het totaal woningbestand
Vlaams gewest	25.073	34	2,0	48.017	64	7,1	2	74.604	100	3,8
Waals gewest	61.435	46	8,4	67.596	50	16,0	4	134.843	100	11,4
Brussels gew.	11.375	13	9,1	61.876	70	22,3	17	88.579	100	19,5
Rijk	97.883	33	4,6	177.489	60	12,9	7	298.026	100	8,3

Vreemdelingen blijken - in tegenstelling tot Belgen - vaker huurder te zijn dan eigenaar. Eén derde van de vreemde gezinnen is eigenaar van een woning en 60 % huurt een woning (respectievelijk 62 versus 36 % bij de Belgen). Dit betekent m.a.w. dat bijna honderdduizend woningen in ons land eigendom zijn van vreemde gezinnen en dat deze woningen om en bij de 340.000 personen huisvesten.

Het al of niet bezitten van een eigen woning is evenwel sterk *nationaliteitsgebonden*. Globaal kan gesteld worden dat gezinnen uit EG-landen méér eigenaar zijn dan vreemde gezinnen uit de overige landen en dat weinig Turkse en nog minder Marokkaanse gezinnen een woning in eigendom hebben. In 1970 was nog geen 3 % van de Turkse en Marokkaanse gezinnen eigenaar, in '81 is dit 1 Turks gezin op 7 en 1 Marokkaans gezin op 10. 42 % van de EG-gezinnen echter zijn eigenaar. Vooral de oudste migrantengroepen zijn verhoudingsgewijs meer eigenaar: 50 % van de Italiaanse en 37 % van de Poolse gezinnen.

Een huis of een appartement als woning?

52 % van de vreemde gezinnen wonen in een eengezinswoning (Belgen 73 %); 40 % betrekken een appartement (Belgen 25 %). Opvallend hierbij is dat nagenoeg twee derden van de Marokkaanse gezinnen in appartementen wonen. Bovendien dat in Vlaanderen en Wallonië veel meer vreemde gezinnen in een huis wonen, in Brussel meer in een appartement.

Bij de volks- en woningtelling van 1981 zijn er in ons land 298.026 *particuliere woningen* geregistreerd die bewoond worden door gezinnen waarvan de referentiepersoon van vreemde nationaliteit is (8,3 % van het woningbestand).

Zoals de Belgen, hebben ook vreemdelingen die een woning kopen, vooral interesse voor huizen (84 % van de vreemde eigenaars bezit een huis). In Wallonië hebben zelfs 93,5 % van de vreemde gezinnen een huis in eigendom. In Brussel daarentegen bezitten slechts 34 % van de vreemde eigenaars een huis en 65 % een appartement. Bovendien blijken Turkse en Marokkaanse gezinnen een enigszins afwijkend koopgedrag te vertonen. Ze kopen méér dan EG-ers appartementen (relatieve cijfers).

Ook huren ze meer appartementen. In Wallonië huren nagenoeg twee derden van de vreemde gezinnen een huis, maar de Marokkaanse gezinnen huren voor meer dan de helft een appartement. En in Brussel - waar de appartementen 70 % van het totale woningbestand uitmaken - huren ca 90 % van alle vreemde gezinnen een appartement.

In heel België huren 41 % van de vreemde gezinnen een eengezinswoning en 58 % een appartement (bij de Belgen: 51 % versus 49 %).

Vreemdelingen die een huis bewonen, zijn in 53 % van de gevallen ook eigenaar van dat huis (Belgen 75 %), maar vreemde gezinnen die op een appartement wonen zijn voor 86 % huurders (Belgen 71 %).

Ook hier blijken de Turkse en Marokkaanse gezinnen enigszins af te wijken van het algemene beeld. Zij zijn in veruit de meeste gevallen huurder, ook als ze in een éengezinswoning wonen.

Aandeel van de woningtypes in het totale woningbestand per nationaliteitsgroep (17)

	Vlaams gewest		Waals gewest		Brussels gewest		Rijk	
	huis	app.	huis	app.	huis	app.	huis	app.
EG-gezinnen	67	31	79	17	13	70	62	32
Turken	59	39	61	31	6	78	45	48
Marokkanen	51	47	47	44	8	75	26	62
totaal van de vreemde gezinnen	61	37	75	21	10	71	52	40
Belgische gezinnen	79	20	81	17	19	71	73	25

Wooncomfort

Een globale analyse van de telling van '81 toont aan dat Turkse en Marokkaanse gezinnen het met heel wat minder comfort moeten stellen dan anderen. Zo blijkt dat drie vierde van de Belgische en vier vijfde van de EG-gezinnen over een badkamer of douche beschikken, terwijl dit bij minder dan de helft van de Turkse en Marokkaanse gezinnen het geval is. Bovendien hebben slechts 22 % van de Turkse en Marokkaanse gezinnen een woning die uitgerust is met centrale verwarming (52 % bij de Belgen en EG-ers) en slechts 5 à 6 % van hun woningen zijn voorzien van isolatie (28 % bij de Belgen en 23 % bij EG-ers).

En waar 63 % van de Belgische gezinnen en 57 % van de EG-gezinnen over een telefoon beschikken, is dit bij minder dan 1/5 van de Turkse en Marokkaanse gezinnen het geval.

Tot slot merken we op dat 60 % van de Belgische en de helft van de EG-gezinnen minstens 50 vierkante meter grond aan hun woning hebben, terwijl dit slechts bij één op vier van de Turkse en één op acht van de Marokkaanse gezinnen voorkomt.

Een bijkomende faktor die meebepalend is voor de graad van wooncomfort is de woondensiteit.

In vergelijking met het modale Belgische gezin₂ moet een vreemd gezin het met gemiddeld 6 m² minder bewoonbare oppervlakte stellen. Uit onderstaande tabel blijkt duidelijk dat de gemiddelde woning van een Turks of Marokkaans gezin beduidend kleiner is dan de gemiddelde woning van een Belgisch of een EG-gezin.

Per bewoner heeft de Belg zelfs gemiddeld meer dan twee keer zoveel leefruimte ter beschikking als een Turk of een Marokkaan.

Gemiddeld beschikbare oppervlakte (in M²) per gezin en per inwoner in België. (18)

	oppervlakte per woning	oppervlakte per bewoner
EG-gezin	80,5	26,8
gezin uit de rest van Europa	70,7	23,6
Turks gezin	65,2	14,1
Marokkaans gezin	61,2	14,3
gemid. vreemd gezin	76,4	24,1
Belgische gezin	82,6	30,7

Het aantal bewoners per woning speelt bij het bepalen van de graad van wooncomfort eveneens een rol. Het gemiddelde vreemde gezin is groter dan het modale Belgische gezin: 3,1 leden tegen 2,7 leden (EG-gezinnen 2,9 leden, Marokkaanse gezinnen 4,1 leden en Turkse gezinnen 4,5 leden).

Wat de konkrete samenstelling van de gezinnen betreft, zien we dat 85 % van de EG-gezinnen, 61 % van de Marokkaanse en 52 % van de Turkse gezinnen maximaal vier leden tellen. Opvallend hierbij is ook dat 26 % van de Marokkaanse gezinnen éénpersoons-gezinnen zijn en 14 % 8 personen of meer tellen.

Tot slot kan nog iets gezegd worden over de ouderdom van de woningen.

Eén vreemd gezin op tien blijkt in een woning opgetrokken voor 1919 te wonen, terwijl ze slechts één op twaalf van het totaal aantal woningen betrekken.

Zowel in Vlaanderen als in Wallonië wonen de vreemdelingen iets minder in oude woningen dan Belgen. In Brussel echter is méér dan 1 oude woning op 4 bewoond door een vreemd gezin, hoewel ze maar 20 % van het totaal aantal woningen bewonen. Opvallend is ook hier weer het groter aandeel van Turkse en Marokkaanse gezinnen. Voor heel België zien we dat 1/4 van de Belgische gezinnen in een oude woning (van vóór 1919) wonen, terwijl 40 % van de Turkse en Marokkaanse gezinnen een dergelijke woning betrekken. (ADG)

Geen nieuwe maatregelen voor migrantenkinderen

Een aantal maatregelen voor het schooljaar '84-'85 werden voor het volgend schooljaar verlengd. Nieuwe maatregelen werden er in '85 niet genomen. Specifiek voor het onderwijs aan migrantenkinderen zijn er de leerkrachten met tijdelijk statuut, de extra-taallessen, de experimenten. Dat wordt vandaag de dag al als een succes ervaren.

Tijdelijke statuten

Het BTK-project in het secundair onderwijs en het BTK-project ter ondersteuning van kleuter- en lagere scholen met meer dan 30 % migrantenkinderen, die de onderwijstaal niet machtig zijn, werden voor het schooljaar '85-'86 verlengd.

Bij dit laatste ontstonden er problemen in het vrij onderwijs. De globale som, voorzien voor dit project, werd overgemaakt aan het NSKO, dat zelf voor het doorgeven (en in eerste instantie goedkeuren) van deze projecten moest instaan. Groot was dan ook de verwondering van verschillende Limburgse scholen - dikwijls met rond de 90 % migrantenkinderen - toen deze hun aantal BTK-ers drastisch verminderd zagen. Nochtans hadden ze op basis van de omschrijving van het project recht op meer personeel. Volgens cijfers van het Christelijk Onderwijzersverbond uit Limburg moesten tal van 'koncentratiescholen' het voor dit schooljaar met 2 tot 3 BTK-ers minder doen dan het jaar tevoren. De Guimardstraat had op eigen initiatief het betalen van het lidmaatschap aan het NSKO als bijkomende voorwaarde gesteld. Tevens bleek een goede verstandhouding met de vertegenwoordiger van het NSKO uit de omgeving een noodzaak te zijn.

Naast de BTK-ers waren er een aantal stagiaires actief. Zo kregen P.M.S.-centra stagiaires en tolken onder hun personeel om zich met de migrantenproblematiek bezig te houden. Ook konden op gemotiveerde aanvraag van de scholen door Nationale Opvoeding stagiaires worden toegekend. Scholen met migranten kregen prioriteit. Deze mogelijkheid zal na de schoolvakantie tot het verleden behoren. Het Sint-Annaplan voorziet alvast in de schraping ervan.

Lestijdenpakket

We herinneren er nog even aan dat in het schooljaar '84-'85 het lestijdenpakket werd ingevoerd. Het K.B. dat deze regeling vastlegde, voorzag ondermeer in de mogelijkheid dat, indien een school minimum tien leerlingen heeft, die nog geen drie jaar onderwijs in België volgen en de onderwijstaal niet voldoende machtig zijn, de school aanpassingslessen mag organiseren. De maatregel geldt enkel voor het basisonderwijs.

Bij de onderhandelingen rond de invoering van het lestijdenpakket - waarbij aan de school lestijden worden toegekend a rato van het aantal leerlingen - werd vanuit de ACW-onderwijskommissie gevraagd migrantenleerlingen voor iets meer te laten tellen dan de Belgische leerlingen (bv. als 1,2 of 1,3 leerlingen). Op die manier zouden scholen op basis van het absoluut aantal vreemde leerlingen op een organieke manier bijkomende lestijden ter beschikking krijgen als extra-opvangmogelijkheid voor vreemde leerlingen. De bijkomende kosten zouden niet veel verschillen van die van de in dienst zijnde BTK-ers. Het voorstel werd door het kabinet afgewezen met als argument dat een dergelijke regeling het kommunautair evenwicht in de onderwijsbudgetten te sterk zou verstoren. In Wallonië wonen veel meer migranten dan in Vlaanderen. Het blijft dus wachten op de kommunautariserings van het onderwijsbeleid.

Experimenten

En dan is er nog altijd de EG-richtlijn van 25/7/77 die de Europese gemeenschap er toe verplicht onderwijs in eigen taal en cultuur voor migrantenkinderen te voorzien. Het Belgisch onderwijs voldoet daar zeker niet aan. Op enkele experimenten na worden er van officiële zijde geen lessen in de taal en cultuur van herkomst voorzien.

Sinds '82 bestaat het Elkaar Ontmoetend Onderwijs. Afhankelijk van plaatselijk initiatief en energie is dit veel of weinig succesvol gebleken. Men blijft echter in een experimenteel stadium steken en alle problemen (statuut van de leerkrachten, motivatie, samenwerking met Belgische kollega's, ...) blijven zich stellen.

Leerplichtverlenging

Het verlengen van de leerplicht werkt voor veel migrantenleerlingen als een tweesnijdend zwaard : in voege getreden vanaf 1-9-83 opent ze voor veel migrantenjongeren het perspectief voor een langere (en degelijker ?) opleiding. Er zijn echter ook enkele detailregelingen die deze leerlingengroep vanuit haar specifieke achterstandsproblematiek benadelen.

De nieuwe wet op de verlenging van de leerplicht voorziet inderdaad dat de leerlingen maximaal zes jaar in het lager onderwijs mogen doorbrengen. Afwijkingen voor een ze-

vende en eventueel een achtste jaar vergen omslachtige advies- en goedkeuringsprocedures.

Gevolg hiervan is dat na zes, maximaal zeven jaar de meeste migrantenjongeren naar het beroepsonderwijs worden gedraineerd, de enige richting waar men terecht kan zonder getuigschrift lager onderwijs. Dat Turkse en Noord-Afrikaanse leerlingen vooral in het beroepsonderwijs terechtkomen, was in het verleden ook al zo, maar de wenselijke positieve kentering hierin wordt door voornoemde wet zeker niet bevorderd. (MA)

Evolutie van het aantal vreemde leerlingen in Vlaanderen, per niveau en nationaliteit (19)

VREEMDELINGEN NAARNATIONALITEIT (België)	KLEUTERONDERWIJS				LAGERONDERWIJS				SECUNDAIR ONDERWIJS			
	1977-'78	1980-'81	1983-'84	verschil t.o. '77	1977-'78	1980-'81	1983-'84	verschil t.o. '77	1977-'78	1980-'81	1983-'84	verschil t.o. '77
ITALIË	279.700	1.891	1.973	1.997 + 5 %	3.489	3.513	3.556 + 2 %		2.269	2.463	2.806 + 19 %	
MAROKKO	105.133	2.622	2.706	4.183 + 42 %	3.954	4.746	6.946 + 43 %		1.063	1.767	3.134 + 66 %	
TURKIJE	63.587	2.674	3.004	4.528 + 41 %	4.517	6.682	6.682 + 32 %		1.288	2.249	3.402 + 62 %	
SPANJE	58.255	484	489	557 + 13 %	1.436	1.404	946 - 48 %		1.070	1.139	1.213 + 12 %	
GRIEKENLAND	21.130	237	236	263 + 10 %	597	566	419 - 42 %		381	436	447 + 15 %	
ALGERIJE	10.796	168	146	131 - 28 %	242	292	253 + 4 %		98	184	244 + 60 %	
PORTUGAL	10.482	116	92	102	258	265	193		162	190	198	
POLEN	7.642	149	152	103	207	247	182		145	106	111	
TUNESIË	6.871	112	126	144	118	143	248		35	63	130	
JOEGOSLAVIË	5.861	93	102	98	148	143	178		101	101	121	

Totaal aantal leerlingen van vreemde nationaliteit per niveau	8.546	9.026	12.106		14.966	16.111	19.603		6.612	8.698	11.806	
Totale schoolbevolking per niveau - Vlaanderen	236.347	223.973	236.517		523.458	476.226	436.741		503.858	501.587	496.562	
% vreemde leerlingen t.a.v. de totale schoolbevolking	= 3,6 %	= 4 %	= 5 %		= 3 %	= 3,4 %	= 4,5 %		= 1,3 %	= 1,7 %	= 2,4 %	

	NIETUNIV. HOG. ONDERW.				TOTAAL				
	verschil				1977-'78	1980-'81	verschil	1983-'84	verschil
	1977-'78	1980-'81	1983-'84	t.o. '77	A.B.S.	A.B.S.	t.o. '77	A.B.S.	t.o. '77
ITALIË	54	61	91	+ 37 %	7.703	8.010	+ 4 %	8.450	+ 9 %
MAROKKO	1	14	48	+ 47 %	7.640	9.233	+ 17 %	14.311	+ 47 %
TURKIJË	1	12	12	+ 11 %	8.480	10.057	+ 16 %	14.624	+ 42 %
SPANJE	15	25	39	+ 24 %	3.005	3.057	+ 2 %	2.755	- 9 %
GRIEKENLAND	6	8	11	+ 5 %	1.221	1.246	+ 2 %	1.140	- 7 %
ALGERIJE	-	-	3	+ 3 %	508	622	+ 18 %	631	+ 19 %
PORTUGAL	3	11	2		539	558	+ 3 %	495	- 8 %
POLEN	7	5	1		508	510	+ 0,4 %	397	- 28 %
TUNESIË		1			265	333	+ 20 %	522	+ 49 %
JOEGOSLAVIË	3	3	5		345	349	+ 1 %	402	+ 14 %

Totaal aantal leerlingen van vreemde nationaliteit per niveau	90	140	212		30.214	33.975	+ 11 %	43.727	+ 31 %
Totale schoolbevolking per niveau - Vlaanderen	47.374	58.772	68.413		1.311.037	1.260.558	- 4 %	1.238.233	- 6 %
% vreemde leerlingen t.a.v. de totale schoolbevolking	= 0,2 %	= 0,2 %	= 0,3 %		= 2,3 %	= 2,7 %		= 3,5 %	

buitenlandse studenten

E.G.-rechtspraak komt ter hulp

Het verhaal over de hoge inschrijvingsgelden voor buitenlandse studenten begint al op 6 augustus '82 met een cirkulaire van de Minister van Onderwijs, inzake 'inschrijvingsgelden, opgelegd aan buitenlanders die zich aan onze onderwijsinrichtingen inschrijven voor andere dan universitaire studieën'. De bedragen gingen van 10.000 fr voor het kleuteronderwijs tot 40.000 fr voor het niet-universitair hoger onderwijs. Bepaalde categorieën buitenlandse studenten werden ervan vrijgesteld (vb. de leerlingen van wie de ouders in België verblijven).

Veelvuldig protest op deze cirkulaire resulteerde in een nieuw rondschrijven van minister Coens van 29/11/82 waarbij de eerste omzendbrief werd ingetrokken.

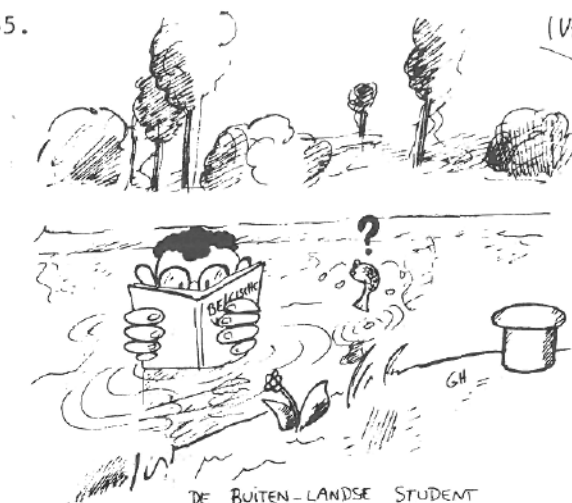
Op 1/8/84 wordt dan een Ministerieel Besluit uitgevaardigd (BS van 14/8/84) waarbij schoolgeld of bijkomend inschrijvingsgeld wordt opgelegd aan buitenlandse studenten en leerlingen, ingeschreven in inrichtingen voor gewoon of buitengewoon kleuter, lager, secundair of hoger niet-universitair onderwijs, met volledig of beperkt leerplan, georganiseerd of gesubsidieerd door de staat, voor het eerste trimester van het school- of academiejaar '84-'85. Ook hier werden weer een aantal uitzonderingen voorzien.

Meer dan eens heeft het Europees Hof van Justitie zich uitgesproken over de wettelijkheid van deze maatregelen. Zowel in de zaak *Forcheri tegen de Belgische staat* (13/6/83) als in het arrest *Gravier* (13/2/85) werd de verplichting een inschrijvingsgeld te betalen dat niet wordt opgelegd aan de eigen onderdanen, als diskriminerend beschouwd. Art. 7 van het E.G.-verdrag verbiedt diskriminatie op grond van de nationaliteit. Eerder al

had de E.G.-kommissie de stelling verdedigd dat het opleggen van schoolgeld aan studenten uit andere lidstaten in strijd is met art. 59 van het E.G.-verdrag, indien dit niet voor de eigen studenten geldt.

De uitspraak in het arrest *Gravier* handelde over het niet-universitair hoger onderwijs. Blijft de vraag of ook universitaire studies onder het toepassingsgebied van het verdrag van Rome vallen. Daarover zijn de meningen nog steeds verdeeld.

Intussen werd op 21/6/85 een wet goedgekeurd die bepaalt dat een specifiek inschrijvingsgeld wordt gevraagd aan leerlingen en studenten van vreemde nationaliteit wier ouders of wettelijke voogd geen Belg zijn en niet in België verblijven. Dit inschrijvingsgeld is van toepassing op het kleuter-, lager, secundair, buitengewoon en niet-universitair hoger onderwijs, met volledig of beperkt leerplan, georganiseerd en gesubsidieerd door de staat. De wet bepaalt ook dat het schoolgeld of bijkomend inschrijvingsgeld dat werd geïnd tussen 1 sept. '76 en 1 dec. '84 in geen geval wordt terugbetaald. Niettemin zal dit wél terugbetaald worden aan onderdanen van E.G.-lidstaten die een beroepsopleiding gevolgd hebben, op basis van rechterlijke beslissingen als gevolg op een terugvordering vóór 13 febr. 1985.

DE BUITEN-LANDSE STUDENT

NATIONAAL : een negatieve balans

De weigering om vreemdelingen in te schrijven in bepaalde gemeenten.

Op 7 mei '85 werd een Koninklijk Besluit uitgevaardigd dat sommige vreemdelingen verbod te verblijven of zicht te vestigen in de gemeenten Anderlecht, Schaarbeek, Sint-Gillis, Sint-Joost-Ten-Node, Molenbeek en Vorst. Het besluit trad in werking op 15 mei 1985 en zal ophouden van kracht te zijn op 14 mei 1990.

Ter herinnering vermelden we nog even welke categorieën vreemdelingen hier niet onder vallen : 1) de E.G.-vreemdelingen en gelijkgestelden, in de zin van artikel 40 van de wet van 15/12/80.

2) de vreemdelingen die in het Rijk gevestigd zijn op het ogenblik waarop het verbod in werking treedt

3) de vreemdelingen die in de gemeente verblijven op het ogenblik waarop het verbod van toepassing wordt

4) de vreemdelingen die vrijgesteld zijn van inschrijving bij het gemeentebestuur krachtens de wet of een K.B. (vb. toeristen, zakenlui, ...)

5) de vreemdelingen die bij een vreemdeling die in de betrokken gemeente verblijft, leven of komen leven, indien het gaat om de echtgenoot of de kinderen, die ofwel de leeftijd van 18 jaar nog niet bereikt hebben, ofwel te hunner laste zijn.

Herintegratiepremie

Het K.B. van 17 juli 1985 regelt de modaliteiten voor een herintegratiepremie (gepubliceerd in het Staatsblad op 1/8/85).

Vreemdelingen, die sinds meer dan één jaar volledig uitkeringsgerechtigd werkloos zijn en visumplichtig zijn of dat waren op het ogenblik dat de wet in werking trad, komen

gemeentehuis Schaarbeek
(foto JP)

voor de premie in aanmerking. Bloed- en aanverwanten die met de betrokkene samenleven en te zijner laste zijn, moeten dan eveneens het land verlaten.

Het bedrag van de herintegratiepremie komt overeen met de werkloosheidsvergoeding gedurende één jaar. De premie wordt verhoogd met 50.000 fr voor de echtgenoot en 15.000 fr per kind onder 18 jaar. Slechts 30 % van het bedrag wordt in België uitbetaald. Het saldo wordt in het buitenland uitgekeerd, nadat bewijs is geleverd dat de vreemdeling er definitief mag verblijven en niet in een E.G.-lidstaat gevestigd is.

Er valt op deze maatregel heel wat kritiek te leveren. Zo zijn het bedrag van de premie en het voorschot veel te laag. Soms zal dit nauwelijks voldoende zijn om de reis naar het land van herkomst te bekostigen. Verder heeft men absoluut geen moeite gedaan om de terug-

kerende personen te begeleiden bij het vinden van werk en een woning in het land waar ze naar toe gaan. Men kan dus spreken van een vertrek- of oprotpremie.

Daarenboven zijn de voorwaarden voor toekenning van de premie bijzonder streng. Bij toekenning van de integratiepremie worden de arbeids- en verblijfsvergunning van de betrokkene en zijn bloed- en aanverwanten ongeldig, zodat ze de mogelijkheid van een terugkeer naar en verblijf in België verliezen.

De migrantenorganisaties waren dan ook helemaal niet gelukkig met de maatregel en hebben de migranten niet aangemoedigd er gebruik van te maken.

De oprichting van een Studiekommissie voor de Immigratie

Het K.B. van 10/5/85 'tot vaststelling van de samenstelling en de werking van de Studiekommissie voor de Immigratie' werd op 15 mei '85 in het Staatsblad gepubliceerd. De oprichting van deze commissie werd reeds aangekondigd in de wet van 28 juni 1984 (de zogenaamde wet Gol). De commissie kreeg de opdracht mee de problemen van de immigratie, voor zover ze een geheel vormen, en de mogelijke oplossingen te onderzoeken.

Artikel 9 bepaalde dat de commissie haar eindverslag vóór 31 juli 1986 diende over te

maken aan de Ministerraad, de Gewestelijke en de Gemeenschapsexecutieven, evenals aan de wetgevende vergaderingen. Zij diende een eerste verslag voor te leggen in juli 1985 en kon intussen verslagen neerleggen, telkens wanneer zij zulks nodig achtte.

Politieke vluchtelingen

In 1985 werd de heer Sampatkumar de nieuwe Belgische afgevaardigde van het Hoog Commissariaat voor de Verenigde Naties.

Ook in 1985 werd de noodzaak gevoeld de procedure om het statuut van politiek vluchteling toe te kennen, te wijzigen.

België is één van de enige landen, die hun soevereiniteit inzake het toekennen van het vluchtelingenstatuut aan de UNO hebben overgedragen. Van verschillende kanten, ook vanwege de afgevaardigde Sampatkumar zelf, werd er op aangedrongen dat België opnieuw zelf over de uiteindelijke toekenning zou beslissen. Aanleiding was onder andere het feit dat sommige rechtbanken in kortgeding van mening waren dat de beslissingen, waardoor de vertegenwoordiger van het Hoog Commissariaat in België weigerde de hoedanigheid van vluchteling toe te kennen, niet in overeenstemming waren met het Belgische recht in de mate dat ze niet gemotiveerd waren overeenkomstig artikel 62 van de wet van 15/12/80. De rechtbanken besloten dat de op dergelijke gronden getroffen verwijderingsmaatregel een ogenschijnlijk onwettige rechtshandeling is en hebben de Minister van Justitie verbod opgelegd deze maatregel ten uitvoer te leggen totdat de rechter ten gronde uitspraak heeft gedaan over het probleem.

Het Hoog Commissariaat was ook op de hoogte van een uitspraak van de commissie voor Justitie van de Senaat dat de bevoegdheidsdelegatie aan het Hoog Commissariaat moest 'afhankelijk worden gesteld van de waarborgen die het Belgisch recht verleent inzake verde-

diging, motivering en beroep'.

Op basis van deze elementen heeft het Hoog Kommissariaat voor de vluchtelingen gevraagd ontlast te worden van de bevoegdheid tot erkenning, haar in 1954 toevertrouwd.

Er werd beslist dat de Belgische regering deze bevoegdheid terug zou overnemen. In de Senaat (antwoord op parlementaire vraag van dhr. Valkeniers) werd als bijkomende argumentatie gegeven :

Sedert enkele jaren blijft het aantal vreemdelingen die een verzoek indienen om erkend te worden alsmaar toenemen. Maar na onderzoek van hun verzoek blijkt dat het merendeel van deze kandidaat-vluchtelingen niet voldoet aan de voorwaarden gesteld door het verdrag van Genève van 1951 betreffende de vluchtelingen en dat het hoofdzakelijk economische redenen zijn die hun verzoek rechtvaardigen. Het gevolg hiervan is dat er een aanzienlijke vertraging ontstaat bij het behandelen van de dossiers, wat nog verscherpt wordt omdat de erkenningsprocedure in twee fases is ingedeeld: het onderzoek van ontvankelijkheid door de Minister van Justitie zelf, tegen wiens beslissingen beroepen met schorsend karakter openstaan, enerzijds, en het onderzoek over de gegrondheid van het verzoek door het Hoog Kommissariaat voor de vluchtelingen anderzijds.

De Belgische regering zal op basis van volgende beginselen over de erkenning of niet-erkenning van politieke vluchtelingen oordelen :

- het onderzoek van de ontvankelijkheid en van de gegrondheid van het verzoek wordt tot één fase samengesmolten

- een bij het ministerie van justitie opgerichte nieuwe administratieve overheid zal deze taak toevertrouwd krijgen

- er wordt een mogelijkheid voorzien om, in geval van kennelijk onrechtmatige verzoeken, vlug een uitspraak te doen

- bij de nieuwe administratieve overheid wordt een commissie van beroep opgericht, samengesteld uit drie leden en waarvan het Hoog Kommissariaat deel uitmaakt

- negatieve beslissingen zullen moeten gemotiveerd worden.

Het ziet er naar uit dat de regering geen haast heeft om deze zaak te regelen. Uit goed ingelichte bron konden we vernemen dat

men ten vroegste in 1988 een wetsontwerp zou indienen.

Maghrebische schoolverlaters

Onderdanen van landen die door de Europese Interimovereenkomst gebonden zijn, kunnen toegelaten worden tot het sociale zekerheidsstelsel inzake werkloosheidsuitkeringen krachtens art. 125 van het K.B. van 20/12/63.

Artikel 36 van het Verdrag betreffende Marokkaanse werknemers die naar België komen bepaalt dat een administratieve schikking de datum en modaliteiten van toepassing zal vaststellen.

Sommige juristen stellen dat artikel 36 enkel de Marokkaanse werknemers viseert die naar België komen om er te werken en Marokkaanse schoolverlaters dus toelaatbaar zijn tot de werkloosheidsreglementering (krachtens art. 124 van het K.B.; art. 1 huldigt het beginsel van gelijkheid zonder dat een administratieve schikking noodzakelijk is). Anderen, de R.V.A. en een gedeelte van de rechtspraak, zijn van mening dat het wel in de bedoeling van de verdragsluitende landen lag om de toepassing van het wederkerigheidsbeginsel te laten afhangen van een administratieve schikking.

Op 16 december 1985 kwam deze kwestie voor het Hof van Kassatie, de zaak *Ayyad tegen de R.V.A.* Het standpunt van de R.V.A. en de Minister van Tewerkstelling en Arbeid wordt in dit arrest bevestigd. Geen administratieve schikking, dus geen internationale overeenkomst hierover, dus geen wachtgeld voor Marokkaanse schoolverlaters.

Wat de Algerijnse schoolverlaters betreft, is het standpunt van de R.V.A. en de Minister van Tewerkstelling en Arbeid juridisch onverdigbaar. De bepalingen van het Belgisch-Algerijnse verdrag traden onmiddellijk na de goedkeuring van het verdrag in werking. Een administratieve schikking was niet vereist. Andere voorwaarden (een verzekeringstijd in België) gelden niet voor schoolverlaters. Deze uitkeringen worden immers niet toegekend op basis van het verzekeringsbeginsel, maar op grond van het solidariteitsbeginsel. Voor Algerijnen geldt dus niet het 'wederkerigheidsbeginsel', maar wel het 'recht op gelijkheid van behandeling', in zoverre dat dit recht niet beperkt is door het verdrag.

De uitspraak van het Hof van Kassatie heeft de strijd tegen de juridische en feitelijke diskriminatie van Maghrebische schoolverlaters weer een stap achteruitgedrongen. Indien de Belgische overheid werkelijk begaan is met

de integratie van de vreemdelingen, moet zij ook de wegen daartoe bevorderen en mogelijk maken. Ongeacht de verschillende gerechtelijke uitspraken dient een wetgevend ini-

tiatief aan buitenlandse schoolverlaters dezelfde rechten toe te kennen als aan Belgen.

Het Vlaams Migrantenbeleid in 1985

1. Coördinatie van het onthaal- en integratiebeleid

Op 14 januari sloot de commissie *Bijstand aan personen* van de Vlaamse Raad haar werkzaamheden i.v.m. de begroting '85 van de Minister van Gezin en Welzijnszorg, mevr. R. Steyaert, af. Steyaert stelde volgende begroting voor i.v.m. haar bevoegdheid 'Onthaal en Integratie van de inwijkelingen' (sektie 56, maatschappelijk welzijn) :

	begroting 1985 (in miljoen Bf)	ontwerpbegroting 1986	vergelijking
Art. 12.31.02 allerlei kosten i.v.m. integratie van migranten (reis-kosten)	0,5	0,5	-
Art. 33.11.02 toelagen begeleidingsdiensten	15,0	9,3	- 5,7 (1)
Art. 33.12.02 toelagen migrantenorganisaties	3,0	3,0	-
Art. 33.13.02 taalonderricht	1,5	2,9	+ 1,4 (2)
Art. 33.14.02 integratieactiviteiten	2,2	3,5	+ 1,3
Art. 33.15.02 morele en religieuze raadgevers	3,0	3,0	-
Art. 33.16.02 Foyer	1,3	5,4	+ 4,1 (1)
Art. Besturen P.O.G.	-	1,0	+ 1,0 (1)
Titel II : Art. taalonderricht	0,5	-	- 0,5 (2)
Totaal	27,0	28,6	+ 1,6

- (1) De verlaging is te wijten aan het einde van de werkzaamheden van het O.C.G.B., dat op het budget '86 nog ongeveer één miljoen frank krijgt (opzegvergoedingen) en de overdracht van 4,1 milj. naar het begrotingsartikel 'Foyer' voor haar werking in Brussel-1986. De projectwerking van het P.O.G. wordt ondergebracht bij de toelagen aan lokale en regionale openbare besturen.
- (2) In de verhoging van het budget is 0,5 milj. ingerekend van het begrotingsartikel 'aanschaf didactisch materiaal'. Deze post stijgt dus met 0,9 milj. fr.

Bij de voorstelling van de begroting stelde minister Steyaert :

'Met betrekking tot het migrantenbeleid kan gesteld worden dat de Vlaamse Executieve in de loop van 1984 (13 juni '84) een belangrijk besluit nam houdende regeling van de erkenning en subsidiëring van begeleidingsdiensten inzake de integratie van migranten. Dit besluit heeft tot gevolg dat de kredieten voor 1985 voor deze diensten nu 15 miljoen frank

bedragen tegen oorspronkelijk 12 miljoen frank in 1984.

In Vlaanderen zijn met de totstandkoming van dit besluit nu 5 regionale begeleidingsdiensten en één nationale dienst erkend en gesubsidieerd. Om deze diensten nog verder te versterken en eventueel in aantal uit te breiden heeft de Gemeenschapsminister bij de Minister van Tewerkstelling en Arbeid om een ondersteuning via het Interdepartementeel Begrotingsfonds verzocht. Bijgevolg kan de

Vlaamse Gemeenschap gedeeltelijk, maar op efficiënte wijze bijdragen tot het integratiegebeuren.'

Leden van de kommissie reageerden daarop met vragen over de toelagen aan begeleidingsdiensten, die ongewijzigd zijn gebleven.

'Het gaat hier eveneens om fakultatieve uitgaven. Zes verenigingen werden tot nog toe erkend, terwijl nog een paar vragen om erkenning hangende zijn. Voor het nieuwe dienstjaar kan er zelfs geen indexering af, zodat verenigingen verplicht worden te werken met de alternatieve tewerkstellingsvormen, wat onverkwikkelijk is. Hier moet trouwens ook gewezen worden op de vermindering van de toelagen tot aanmoediging voor het organiseren en ontwikkelen van integratieactiviteiten in 1985. Waarom deze vermindering, nadat vorig jaar precies een kleine inspanning was gedaan? Het voorziene bedrag is nu gering en belachelijk, zodat opnieuw een beroep zal moeten gedaan worden op vrijwilligers.'

De Gemeenschapsminister antwoordde dat er oorspronkelijk in 1984 maar 12 miljoen frank was voorzien en dat nu de 15 miljoen frank zullen volstaan om het nieuwe besluit toe te passen. Zij voegde er aan toe dat art. 33.14.02 (integratieactiviteiten) samen te brengen is met art. 33.16.02 (toelage aan de vzw Werkgroep Immigratie te Brussel) en dat er dus geen vermindering is toegepast.

Uit deze verslaggeving zal de lezer begrijpen dat ook in 1985 de begeleidingsstructuren, de plaatselijke werkingen en migrantenorganisaties helemaal niet dienden te denken aan een personeelsuitbreiding in een ormaal statuut, ondanks de groeiende noden en verwachtingen.

In de zomer 1985 werd dan ook nog bekend dat bij het Onthaalcentrum voor Gastarbeiders van Brussel (OCGB), een begeleidingsstructuur voor de Brusselse agglomeratie, alle personeelsleden in vooropzeg werden geplaatst, wegens de akute financiële problemen van de instelling. Ondanks de inspanningen van de nieuwe Raad van Beheer om nieuwe geldmiddelen te vinden, werd eind december '85 beslist de vzw te ontwinden. Een zestal personeelsleden vloeiden in de loop van 1986 af.

2. De Vlaamse Hoge Raad voor Migranten

Na het ontslag van voorzitter A. Martens, werkte de Hoge Raad in moeilijke omstandig-

heden door. Drie adviezen werden in 1985 op punt gesteld. Alle adviezen betreffen de bevoegdheid van mevr. R. Steyaert.

1. advies betreffende erkenning en subsidiëring van migrantenorganisaties

2. advies betreffende de vorming van multiplicatoren voor migrantenverenigingen

Beide adviezen zullen in de loop van 1986 als basis dienen voor een uitgewerkt subsidiereglement.

3. Advies betreffende de migrantenvrouwen
Ook in dit advies wordt aangedrongen op een systematische en continue ondersteuning van de werkingen met migrantenvrouwen.

Verder legde de Vlaamse Hoge Raad in 1985 de besluiten voor betreffende de werking voor migranten van de Vlaamse socio-kulturele organisaties en de aanwezigheid van migranten in deze organisaties. In haar konklusies stelt de Raad dat de Vlaamse overheid de sociaal-kulturele organisaties moet aanzetten tot het prioritair stellen van mondiale vorming en vorming over de integratieproblematiek ten behoeve van zijn eigen leden. Tevens dient de Vlaamse overheid initiatieven te nemen voor overleg tussen de migrantenwerking en de sociaal-kulturele organisaties ten einde te komen tot een aangepaste, planmatige en methodische aanpak van deze vormingsprogramma's.

3. De Gemeenschapsminister van Cultuur

Het vijfde dekreet

Het langverwachte vijfde dekreet, houdende de subsidiëregeling van projecten en organisaties inzake het nederlandstalig ontwikkelingswerk voor volwassenen en specifieke subsidiëregeling voor bijzondere doelgroepen en problemen in het kader van het nederlandstalig sociaal-kultureel vormings- en ontwikkelingswerk, werd op 27 juni 1985 gepubliceerd. In dit dekreet worden de migranten als specifieke doelgroep omschreven. Of dit dekreet ook in de praktijk een financiële ondersteuning zal opbrengen voor de edukatieve activiteiten van de migrantenwerkingen, moet nog duidelijk worden.

Basiseducatie

Teoretisch gefundeerd door het Platform Basiseducatie, op basis van een kabinetsnota en uitgewerkt door het Vlaams Centrum voor

Volksontwikkeling (VCVO), trad in 1985 het experimentenplan voor de basiseducatie in werking. Een vijftal experimenteerplaatsen werden uitgekozen en een personeelsomkadering gecreëerd.

Welke rol en plaats de edukatieve werking met migranten in dit experimentenplan zouden innemen, was onduidelijk en blijft onduidelijk.

Bevoegdheidskonflikten, het niet-vertrouwd zijn met migranten als doelpubliek, maken dat veel experimenteelplaatsen aarzelen en afwachten. Sommige voeren een actief beleid om deze bevolkingsgroep bij de edukatieve werking te betrekken.

Eind 1985 kwam een nieuwe Vlaamse regering tot stand, samengesteld uit de nationale regeringspartijen CVP en PVV. In het regeerakkoord lezen we over migranten :

'Het integratiebeleid voor migranten zal worden afgestemd op de onderscheiden generaties en op bepaalde minderheden binnen de vreemdelingenpopulaties, in coördinatie met de nationale en lokale overheden. Hierbij zal worden gesteund op de resultaten van de Studiekommissie voor de Immigratie.

De minister bevoegd voor het onthaal- en integratiebeleid blijft de minister van Gezin en Welzijnzorg, mevr. R. Steyaert.'

Besluit

1985 was geen prettig jaar voor de migranten. De besparingswoede van de regering en uittalingen van sommige ministers duwden de migrantenbevolking in een rol van zondebokken. Enig lichtpunt misschien in 1985, was de actie ondernomen door 'Jongeren tegen Racisme' in navolging van de actie S.O.S.-racisme in Frankrijk. De verkoop van duizenden handjes, de actieve verspreiding van een anti-racistische houding en de betrokkenheid van de jongeren zijn wellicht aanduidingen dat de zwijgende meerderheid niet zo'n meerderheid is. (LVL)

Gemeentelijke Belastingen

Sommige gemeenten rekenden grote bedragen aan voor de afgifte van administratieve stukken aan vreemdelingen. Het gaat hierbij om documenten vereist voor de opening van het inschrijvingsdossier van vreemdelingen die uit het buitenland komen of om formaliteiten in verband met de beroepskaart. Men vraagt tot 5000 fr voor één enkel document.

Het O.C.G.B. maakte een zaak aanhangig bij de Raad van State en baseerde zich daarbij op de volgende argumenten: art. 2 van de wet van 24/3/68 machtigt de gemeenten retributies te innen telkens als zij de verblijfsvergunning van een vreemdeling afleveren, vernieuwen, verlengen of vervangen. Die retributies zijn gelijk aan die welke aan Belgische onderdanen worden gevraagd voor het afleveren van een identiteitskaart. De verblijfsdocumenten, zoals bepaald in de bijlage van het K.B. van 8/10/81 vallen onder de toepassing van dit artikel en mogen dus niet zwaarder dan bij afgifte van een Belgische identiteitskaart belast worden. Ook de E.G.-kommissie sprak zich in dezelfde zin uit in een antwoord op een schriftelijke vraag van Karel Van Mielt.

Deze uitspraak geldt volgens ons trouwens niet alleen voor onderdanen van een E.G.-lidstaat, maar ook voor hun familieleden die niet de nationaliteit hebben van een E.G.-lidstaat en voor Turkse onderdanen en hun familieleden die op legale wijze in België verblijven.

Omdat de gemeentelijke voogdijoverheid weigerde de betrokken reglementen te vernietigen, werd door het O.C.G.B. aangeraden de onverschuldigde betalingen bij de vrederechter terug te vorderen. (VH)

einde dossier

Boeken

W. Jansen (red.), *Lokale Islam*, D. Coutinho, Muiderberg 1985, 126 blz.

In dit boek wordt aandacht besteed aan de verscheidenheid van ritueel en godsdienstbeleving van moslims binnen diverse maatschappijvormen. Komen aan bod: heiligenverering en mystieke orden in Marokko, de religieuze betekenis van de besnijdenis, bezetenheid bij pas bevallen vrouwen, niveau's van religieuze ervaring in het Iraans sjiisme, ... Voor mensen die erg in de Islam en haar uitingvormen geïnteresseerd zijn.

Toril Brekke, e.a., *Vrouwen-Wereldwijd*, Sara, Amsterdam, 1985, 404 blz.

Vrouwen-Wereldwijd werd samengesteld ter afsluiting van het 'decennium van de vrouw', uitgeroepen door de Verenigde Naties. Het wil een poging zijn om de positie van vrouwen vast te leggen als maatstaf voor de toekomst.

In een eerste deel wordt met resultaten van internationaal onderzoek een analyse van de situatie van de vrouw gegeven. Dan volgen tien essays van bekende vrouwen (Angela Davis, Germaine Greer, Nawal El Sadaawi, ...). De opzet ervan is uniek. Vrouwen uit de Derde Wereld bezochten een geïndustrialiseerd land en omgekeerd, en schreven dan een stuk over één van de onderwerpen, die in het boek behandeld worden: gezin, werk, politiek, opleiding en seks. Tot slot volgen dan nog een aantal cijfergegevens, die van dit boek ook een naslagwerk maken. Zeer zeker de moeite van het lezen waard.

Aras Ören, *In den vreemde is ook een thuis*, De Geus, Breda, 1986, 72 blz.

Met veel gevoel verhaalt Ören de situatie van de relatie tussen de eerste en tweede generatie Turken in West-Duitsland, zeg maar West-Europa dus. Over deze uitgave verscheen in Bareel nr. 32 al een uitgebreid artikel van K. Vanreusel.

P. Cedefo, *Pour une formation d'animateurs-formateurs issus de la migration: analyse d'une expérience et guide pour l'action*, Luxemburg, publikatie-bureau E.G. 1985, 175 blz.

Beschrijving van een pilootproject, gekoördineerd door het Internationaal Arbeidsbureau en uitgevoerd in België, Frankrijk en Zwitserland.

L'immigration Maghrébine en France. Les faits et les mythes, driedubbel nummer van 'Les Temps Modernes', ma/apr/mei 1984, nr. 452-454.

600 pagina's met interviews, levensverhalen en onderzoek, die een globaal beeld schetsen van de Maghrebinaanse immigratie in Frankrijk.

Tawfik Abou Habaga, *De Prins* Utrecht, 1985, 27 blz.

Verhaal in het Arabisch. Te bestellen bij Stichting Educatie Culturele Minderheden, Voorstraat 45, 3512 AJ Utrecht.

F. Dubet, e.a., *L'état et les jeunes* Ed. Ouvrières, Paris, 1985, 204 blz.

De auteurs trachten de vraag te beantwoorden of de maatregelen van de Franse regering inzake jeugdbescherming, beroepsopleiding en werkverschaffing voor de jongeren, uitingen zijn een nieuw beleid ten aanzien van de jongeren.

Actes du colloque - Diversité culturelle, Société industrielle, Etat national, L'Harmattan, 1984, Paris, 268 blz.

Onderzoekers uit een tiental landen kwamen samen in Créteil om hun bedenkingen en onderzoekingen rond de pluri-kulturele samenleving kenbaar te maken. Het bestaan van minderheden wordt meer en meer erkend. Hoe kan het erkennen van kulturele minderheden (binnen- en buitenlandse) gerijmd worden met de bestaande produktieverhoudingen, met de zorg voor sociale gelijkheid, met de noodzakelijke nationale consensus over de organisatie van de maatschappij?

Van het kolloquium rond dit thema werd verslag opgemaakt door G. Verbunt, die voor de universiteit Paris XII - Val-de-Marne de bijeenkomst organiseerde.

Brochures

L. Stuer, e.a., *Migrantenvorming*, projektrapport afd. Soc. Pedagogiek K.U.L., Leuven, 1985.

Verslag van een jaar projectwerking rond migrantenjongeren. Aandachtspunten: het Platform Migrantenorganisaties, artikel 124 van de werkloosheidsreglementering, de migranten in de vakbonden.

F. Van Roost, *Migrantenvrouwen op de arbeidsmarkt*, eindverhandeling K.U.L., 1985.

K. Tastenhoye, *Aandeel van de vreemdelingen in de geboortenvomvang van het rijk en de gewesten*, eindverhandeling K.U.L., 1984.

J.H. Maas, *Gemeentelijk inspraakbeleid voor etnische minderheidsgroepen*, afstudeerscriptie politiekologie, Vrije Universiteit Amsterdam 1985.

M. Van Mol, *De Islam*, Hoger Instituut voor Godsdienstwetenschappen, Antwerpen.

Kursusboek waarin de geschiedenis van de Islam bevatte-lijk wordt weergegeven.

Te bekomen op het CBW, Van Daelstraat 32, 2200 Borgerhout.

J.P. Bauwens, *'Als u me begrijpt, voel ik me reeds veel beter'* Praktische adviezen i.v.m. hulpverlening aan mediterrane klanten verblijvend in België, eindverhandeling Sociale Readaptatiewetenschappen, Leuven, 1985, 77 blz.

Samen wonen, samen stemmen, Gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart '86. Evaluatie van een campagne, Veldkamp marktonderzoek, Amsterdam, 1986, 93 blz.

Verslag en resultaten van de intensieve voorlichtingscampagne die de recente gemeenteraadsverkiezingen voorafgingen. Schriftelijk en audio-visueel materiaal zorgden voor een betere kennis van het Nederlandse politiek bestel, zodat vrijwel alle niet-Nederlandse inwoners minimaal op de hoogte bleken te zijn van de mogelijkheid om te stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen. De kenistoename bij de verschillende groepen en de middelen die dit bewerkstelligden, komen uitvoerig aan bod in deze evaluatie. Het succes van de campagne is, aldus de onderzoekers, gedeeltelijk toe te schrijven aan de goede voedingsbodem. Er was een duidelijk positieve houding t.a.v. het nieuwe stemrecht bij de groepen niet-Nederlanders. Vooral de Turken hadden veel belangstelling voor de verkiezingen, hetgeen ook blijkt uit het feit dat ze de meeste kandidaten en uiteindelijk de meeste verkozenen hadden.

Veldkamp marktonderzoek bv, Stadhouderskade 159 - 1074 BC Amsterdam.

S. Ricca, *Administering Migrant workers in an irregular situation in Greece, Italy and Spain*, I.L.O., Geneve, 1984, 18 blz.

Nota over illegalen in Zuid-Europa, hun intrede op de arbeidsmarkt, sancties wegens hun illegale situatie en regularisatie. Naar schatting zou het gaan om 40.000 mensen in Griekenland, 300.000 in Spanje en 600.000 in Italië.

THEMANUMMERS

Message. Multi-etnisch Samenleven, driemaandelijks tijdschrift van het MES-project met telkens een centraal thema.

Message wil een discussieplatform zijn op het terrein van relatieverbetering tussen verschillende kulturen.

Onderwijs in Inter-Etnisch Perspectief, dokumentatiecentrum KPC, Den Bosch. Informatieverstrekking over onderwijs met vreemde leerlingen, les- en leermiddelen resultaten van onderzoek, achtergrondinformatie. Verschijnt sinds oktober '85 zes maal per jaar (aanvullingen bij vaste rubrieken).

Pluizer: immigrantendossier jg. 2, nr. 10/11, uitgave van P.L.O.B. Literatuur en bibliotheekgebruik.

De Vijgeboom. Moslims onze buren, jg. 11, nr. 63, juni 1986.

Anti-fascistisch Front Limburg geeft sinds eind '85 elke drie maand het tijdschrift A.F.F. Limburg uit.

Kanapee. Vreemdelingen - migranten - gastarbeiders. jg. 7, nr. 3.

Welkom, trimestrieel informatietijdschrift over migranten van het NUKTO,

DE DEMOKRATIE VAN NOLS

Op 23 mei liet R. Nols, burgemeester van Schaarbeek, een politieverordening aanplakken, die met grote spoed en zonder raadpleging van de gemeenteraad door hemzelf uitgevaardigd werd: elke samenscholing van meer dan vijf personen tussen 22 en 6 uur werd in Schaarbeek verboden. De verordening gold tot 10 juni, maar werd later bekrachtigd en verlengd door de gemeenteraad tot het einde van de maand.

Aan de pers verklaarde Nols dat de openbare veiligheid bedreigd werd door groepjes jongeren. Zo verwees hij naar een steekpartij in het Noordstation, die zich voordeed de avond na het uitvaardigen van het verbod. Periode en uren van de maatregel vielen merkwaardigerwijs samen met de periode van de Ramadan, de islamitische vastenmaand en men kan zich nauwelijks van de indruk ontdoen dat de moslimgemeenschap hierdoor geïmponeerd werd. Meer nog dan anders in de zomer wordt tijdens de ramadan 's avonds en 's nachts door deze mensen op straat geleefd.

Een motivatie voor het verbod is onbestaande. Een burgemeester kan zo'n maatregel slechts uitvaardigen in geval van opstand, vijandige samentroepingen, ernstige bedreigingen van de openbare orde of andere onverwachte gebeurtenissen, die gevaar of schade voor de bewoners kunnen veroorzaken. De (kleine) delinkwentie die Nols inroept als voorwendsel kan niet beschouwd worden als een dergelijke gebeurtenis. Ze is zelfs niet onverwachts, vermits hij er zich al lang over beklagt. Moeilijk te begrijpen is ook hoe deze delinkwentie kan verhinderd worden door een samscholingsverbod. Integendeel, vermits deze feiten zich zelden met grotere groepen voordoen, kan de maatregel een omgekeerd effect hebben.

Het is duidelijk dat Nols de inwoners van Schaarbeek hiermee een grondwettelijk recht ontzegt. Op dit geval van machtsmisbruik is reactie gekomen van een aantal Schaarbeeke-naren, die dadelijk de provinciegouverneur vroegen de maatregel ongedaan te maken. De gouverneur stuurde het verzoek naar het ministerie van De Donnea, maar die doet nog steeds of zijn neus bloedt. Ook de Liga voor de Rechten van de Mens protesteerde tegen het gebeuren. Verschillende manifestaties gingen door op de Lehon-plaats. Bij één ervan viel zelfs een zwaar gekwetste.

Ware het niet dat de machtsaanwending van Nols zo frappant is en de willekeur zo groot dan konden we er niet beter aan doen dan de man de aandacht te geven die hij verdient: geen.

(uit L'antiraciste)

TONEEL

„DE DAG DAT KARAGEUS ... (AANKWAM)”

Foto Taptoe - Luk De Bruyker en vrienden.

De dag dat Karageus ... (aankwam) is teater Taptoe's nieuwste kinderproduktie, waarbij een combinatie van toneel en poppenspel gebracht wordt. Het is gebaseerd op het stripverhaal 'De dag na ... een eeuw, een jaar en een dag' van Freek Neyrinck en Knut Kersse.

Het stuk gaat over een volk dat de dupe wordt van de strijd tussen twee grootmachten. Een kleine plaats wordt als slagveld gebruikt en van de kaart geveegd. Een Turkse poppenspeler komt er zijn schimmenspel opvoeren en merkt pas na de voorstelling dat er geen publiek is. Hij zal de plaats nieuw leven inblazen.

Met de vredesproblematiek als centraal thema sluit Taptoe aan bij het Internationaal Jaar van de Vrede, zoals 1986 betiteld werd en kijkt met de produktie ook in de richting van de Turkse gemeenschap in België.

De Karageus uit het traditionele Turkse poppentheater, dat zich sinds de veertiende eeuw ontwikkeld heeft, is een komisch figuur. Hij vindt gewoontegetrouw een tegenspeler in Hacıvat. Alle figuren uit het poppenspel worden bewogen door een houten stok die verbonden is met pols en knie van de pop. Luk De Bruyker demonstreert dit spel op knappe wijze. Professionele Karagöz-spelers kwamen van Turkije over om hem de technieken van spel en muziek aan te leren. Ze werkten ook samen met Freek Neyrinck voor het Karagözfragment en de dramatiek die hij in het stuk wilde verwerken. Deze samenwerking werd het sein om tot een kulturele uitwisseling tussen Belgen en Turken te komen.

Inlichtingen om de voorstelling uit te kopen:
Teater Taptoe - sekretariaat, Tarwestraat 18
9000 Gent. Tel. 091/23.67.58
Richtleeftijd: 8 tot 12 jaar (en ouders)

Taallessen

Ook volgend schooljaar start de vzw Taallessen Nederlands aan jonge migranten in september weer met een lessenreeks, die zich richt tot migranten onder 35 jaar die Frans, Arabisch of Spaans spreken.

De lessen gaan door in de Grétrystraat 26 te Brussel, op maandag en donderdag van 18.30 tot 20.30 uur of op zaterdag van 10 tot 13 uur.

vzw Taallessen Nederlands aan jonge migranten, Grétrystr. 26 - 1000 Brussel. Tel. 02/218.42.46.

Fototentoonstelling

De arbeidersfotografen maakten van de 'fiets-tocht tegen het racisme' die gefietst werd van Oostende tot Genk, een fotoverslag. Dit resulteerde in de cafétentoonstelling 'Fiet-sen tegen racisme' in de Turkse klub Eenheid en Samenwerking. De tentoonstelling loopt van 27 juni tot 11 juli, telkens van 10 tot 17 uur.

De klub 'Eenheid en Samenwerking', Herenstr. 16 - Waterschei (Genk).

Arbeidersfotografen, p/a Ambachtsschoolstr. 19 - 3500 Hasselt.

De cursus, georganiseerd door het Centrum Buitenlandse Werknemers in samenwerking met L.B.C.-Technische Handelsleergangen, leidt tot een diploma van Hoger Sekundair Technische Leergang en geeft toegang tot studies op het niveau Hoger Technische Leergangen.

De cursus is bedoeld voor migranten die mee willen werken aan het verbeteren van de situatie van hun landgenoten hier in Vlaanderen en tevens zelf meer zicht willen krijgen op de Vlaamse samenleving en de situatie van migranten daarbinnen.

Programma (6 u. per week)

- 1e jaar recht, verkennen van de Belgische samenleving (de gemeente, onderwijs, enz.)
- 2e jaar cultuurverschillen, werken met kinderen en volwassenen
- 3e jaar recht, welzijnsorganisaties, hulpverlening, cultuurverschillen.

Een belangrijk deel van de tijd wordt besteed aan praktische vakken. Er worden aanvullende lessen Nederlands gegeven en gedurende het derde jaar is er een stage voorzien (2 u. per week).

Toelatingsvoorwaarden :

Ouder dan 16 jaar zijn en een diploma lager middelbaar bezitten of slagen in een toelatingsproef (kennis Nederlands).

Inschrijvingen :

C.B.W. Van Daelstr. 32, 2200 Borgerhout (tel. 03/235 34 06) of vanaf 1 september van 19 tot 21 u. L.B.C. Sudermanstraat 5, 2000 Antwerpen (kursusadres), tel. 03/234 15 00.